

Hnutí DUHA
Friends of the Earth Czech Republic

Návrh Plánu hlavních povodí, květen 2006

Připomínky Hnutí DUHA

Připomínky Hnutí DUHA – červen 2006

Zpracovalo Hnutí DUHA
Dominika Kovaříková a Vojtěch Kotecký, červen 2006

Hnutí DUHA
Friends of the Earth Czech Republic

A› Bratislavská 31, 602 00 Brno
T› 545 214 431
F› 545 214 429
E› info@hnutiduha.cz
www.hnutiduha.cz

Hnutí DUHA s úspěchem prosazuje ekologická řešení, která zajistí zdravé a čisté prostředí pro život každého z nás. Navrhujeme konkrétní opatření, jež sníží znečištění vzduchu a vody, pomohou omezit množství odpadu, chránit krajinu nebo zbavit potraviny toxických látek. Naše práce zahrnuje jednání s úřady a politiky, návrhy zákonů, kontrolu průmyslových firem, pomoc lidem, rady domácnostem a vzdělávání, výzkum, informování novinářů i spolupráci s obcemi. Hnutí DUHA působí celostátně, v jednotlivých městech a krajích i na mezinárodní úrovni. Je českým zástupcem Friends of the Earth International, největšího světového sdružení ekologických organizací.

1. Úvod

Hnutí DUHA přivítalo příležitost k připomínkování návrhu Plánu hlavních povodí České republiky.

Plán hlavních povodí je klíčový dokument, který se zásadní měrou podepíše mimo jiné na:

- zásobování českých měst a obcí kvalitní pitnou vodou;
- zajištění rekreačních funkcí řek a nádrží – ke koupání i výletům;
- účinné ochraně před povodněmi;
- péči o vzácné přírodní bohatství vodních a mokřadních biotopů i jeho obnově;
- společenském a ekonomickém životě desítek obcí dotčených plány na výstavbu vodohospodářských děl.

Hnutí DUHA mu proto přisuzuje mimořádný význam. Proto je rovněž velmi důležité, že se Ministerstvo zemědělství rozhodlo návrh podrobit otevřenému veřejnému připomínkování ještě před tím, než bude dokončen finální návrh a podroben posouzení vlivů na životní prostředí (SEA). Vítáme rovněž relativně – na poměry české státní správy – dlouhou lhůtu k připomínkám.

Vážné pochybnosti máme ovšem o celkovém, poměrně napjatém časovém harmonogramu a načasování SEA na období dovolených.

V tomto vyjádření shrnujeme hlavní připomínky Hnutí DUHA k návrhu PHP. Skládá se ze tří částí:

- první shrnuje hlavní problémy, které by PHP podle názoru Hnutí DUHA měl řešit;
- druhá komentuje koncepci PHP a koncepční přístup k řešení různých typů opatření;
- třetí podrobně připomínkuje některé dílčí body navrženého PHP.

2. Hlavní problémy

V navrhovaném PHP nelze nezaznamenat jeden významný klad: důkladnost tematického rozsahu. Více či méně se věnuje širokému spektru témat.

Připomínky se týkají oblastí, kterým se Hnutí DUHA dlouhodobě věnuje a ve kterých má potřebnou odbornou kompetenci. Mezi hlavní problémy zde patří:

Kvalita vody

Zatímco pitná voda dodávaná domácnostem splňuje hlavní požadavky, kvalita povrchových vod zůstává příliš nízká. Příčinou přitom není pouze nedostatečná technická infrastruktura (chybějící ČOV), ale rovněž hospodaření na zemědělské půdě (spotřeba průmyslových hnojiv a pesticidů), stav zemědělské a lesní krajiny i vodních toků samotných (špatná samočisticí schopnost). Vysoké znečištění brání rekreačnímu využití a snižuje biologickou diverzitu. Ze 176 míst ke koupání monitorovaných podle evropské směrnice o kvalitě vody pro koupání celá čtvrtina – 24 % – nesplňuje ani základní povinné standardy čistoty vody.¹ Nádrže s přemnoženými sinicemi a řasami odrazují od letního koupání a navíc představují riziko alergických reakcí; břehy řek, jež vinou snížené samočisticí schopnosti vody zarůstají nitrofilní vegetací a kameny jsou pokryté řasovými povlaky, nepatří mezi nejpříjemnější místa k výletům. Kontaminace vod pesticidy, těžkými kovy a dalšími chemikáliemi účinnými i v malých koncentracích je stále nepříjemně vysoká a objevují se nové problémy (endokrinní disruptory). Spotřeba pesticidů a průmyslových hnojiv v zemědělství v posledních asi deseti letech opět pomalu, ale soustavně roste. Ovšem i některé zdroje podzemních vod jsou nadále ve špatném stavu vinou znečištění.

Biologická diverzita

Vodní a mokřadní ekosystémy patří k nejvíce poškozeným v české krajině. Proto se také na seznamech druhů ohrožených vyhoubením objevuje nebývale mnoho rostlin a živočichů vázaných právě na tyto biotopy. Zvláště vzácné jsou především skupiny, jež ke svému životu potřebují společenstva vytvářená přirozenou dynamikou vodních toků. Jen velmi řídké u nás nalezneme šterkonosné divočící toky, velké meandrující řeky a jejich přirozené nivy či obecně všechny typy velmi čistých vod s nízkou koncentrací živin. Proto mezi nejvíce ohrožené druhy patří mimo jiné bahňáci, koryši periodických tůní, ryby, které se vytírají na zaplavených nížinných loukách, rostliny říčních šterkových lavic či mlži, raci nebo ryby vázané na velmi čisté vody. Některé důležité lokality nadále zůstávají ohroženy novými projekty, jako jsou jezy na dolním českém Labi.

Nízká ochrana před povodněmi

Velké povodně v posledních deseti letech a také – možná především – řada lokálních záplav demonstrovala, že ochrana lidských životů, sídel a majetku před velkou vodou stále není dostatečná. Na řadě míst evidentně ještě zbývá provést další technická opatření, která by omezila škody: postavit hráze, poldry či další projekty. Ale z krajiny vinou regulace řek zmizela také místa, kam se voda mohla bez větších škod rozlévat, především lužní lesy, nivní louky a další mokřady. Přitom jejich význam není radno podceňovat. Při moravské povodni v roce 1997 zadržely poslední tři komplexy lužní krajiny – Litovelské Pomoraví, Poodří a soutok Dyje s Moravou – více vody než všechny přehradní nádrže v povodí Moravy a Odry dohromady.² Narovnanými koryty voda protéká s velkou rychlostí do nížin. Během

¹ http://ec.europa.eu/water/water-bathing/report_2006/cz_lists_maps.pdf

² kalkulace Hnutí DUHA podle dat v Němec, J. (ed.): Krajina a voda, Sborník z konference 22.-24.4.1998 Veselí nad Moravou, AOPK ČR-MŽP-MZe, Praha 1999

dvacátého století se délka českých vodních toků snížila o třetinu.³ Srážkovou vodu z velkého množství zpevněných ploch v urbanizovaných územích je stále obvyklé kompletně svádět dešťovými kanalizacemi přímo do vodních toků, kde přispívají k lokálním záplavám.

Vliv krajiny na vody

Na stavu vod se ovšem podepisuje rovněž hospodaření v širší krajině. Ze zemědělských pozemků byla odstraněna zeleň – remízky, meze, louky a další –, což usnadňuje splachování průmyslových hnojiv a pesticidů a snižuje retenční schopnost krajiny. Chybí zde rovněž drobné i rozsáhlé mokřady, které by zachycovaly a čistily vodu. Půdy bývají často silně zhutnělé, a mohu tak jímat menší množství srážek, zvláště když jsou osázené kukuřicí či brambory nebo ponechávané přes zimu holé, bez krycí meziplodiny. Celková míra zornění zemědělské půdy zůstává velmi vysoká – asi 72 % –, zejména na Českomoravské vrchovině či v dalších podhorských oblastech. Polní kultury na velkých nečleněných honech vedou v případě silných dešťových srážek k rychlému odtoku vody se zeminou na sousední sídla, zejména u nevhodných plodin (kukuřice na svažitých pozemcích).

Zlepšení kvality vody, obnovu biologické diverzity i účinnější ochranu proti povodním mohou zajistit revitalizace vodních toků a celých niv. Stát je ovšem jen velmi málo podporuje.

Změny klimatu

Současný stav vod se v příštích desetiletích bude měnit v důsledku postupných globálních změn klimatu. Především větší teplo i sucho zřejmě změní vodní režim českých řek a potoků. Podle Národního klimatického programu „*i u scénářů, které můžeme označit jako optimistické..., se projevují zřetelné změny hydrologického režimu, zejména pokles průměrných průtoků průměrně o cca 15 %, v některých povodích až téměř o 20 %. U pesimistických scénářů...jsou poklesy průměrných průtoků v rozmezí 25 – 40 %, což již znamená zcela zásadní změnu hydrologického režimu.*“⁴ Naopak více vody než doposud by zřejmě bylo v zimě, protože srážky se nebudou ukládat ve sněhu.⁵ Nižší průtok a vyšší teplota také sníží kvalitu vody: především v ní ubude rozpuštěného kyslíku.⁶ Voda teplejší o 3 °C by obsahovala asi o 8 % méně kyslíku.⁷ Zřejmě budou častější extrémní výkyvy počasí, především srážky a s nimi související povodně. Platí to především pro zimní období.⁸ Velmi pravděpodobně bude přibývat i letních vln horka a zvýší se riziko sucha.⁹ Česká republika se musí nejen připojit k úsilí o snížení emisí skleníkových plynů (se zhruba 12 tunami na obyvatele ročně patří ke státům s nejvyšší produkcí oxidu uhličitého v Evropě), ale rovněž začít s přípravami na adaptaci.

³ Státní program ochrany přírody a krajiny ČR, Ministerstvo životního prostředí, Praha 1998

⁴ Kalvová, J., Kašpárek, L., Janouš, D., Žalud, Z., Kazmarová, H. (eds.): Scénáře změny klimatu na území České republiky a odhady dopadů klimatické změny na hydrologický režim, sektor zemědělství, sektor lesního hospodářství a na lidské zdraví v ČR, Národní klimatický program České republiky, Praha 2004

⁵ Tamtéž

⁶ McCarthy, J.J., Canziani, O.F., Leary, N.A., Dokken, D.J., et White, K.S. (eds.) (2001): Climate change 2001: impacts, adaptation and vulnerability. Contribution of Working Group II to the Third Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change, Cambridge University Press, Cambridge/New York

⁷ Kalvová, J., et al. 2004, cit. 4

⁸ McCarthy, J.J., et al. 2001, cit. 6

⁹ Tamtéž

3. Koncepce PHP

V této kapitole stručně komentujeme koncepční přístup, na kterém je návrh PHP založen.

Koncepční přístup k řešením

Základní problém navrženého PHP představuje jeho koncepční postoj: je prakticky zrcadlovým opakem přístupu reprezentovaného Rámcovou vodní směrnicí. Staví totiž na technických opatřeních a úpravách vodních toků; ekologický přístup je užitečným doplňkem. Směrnice k věci přistupuje přesně opačně.

Jsou dvě možnosti, jak tento problém řešit: text koncepčně přepracovat, nebo doplnit. Hnutí DUHA by preferovalo první cestu. Umožnila by otevřít zásadní veřejnou i odbornou debatu o přístupech ještě dříve, než bude sestaven poměrně detailní a rozpracovaný návrh textu. V případě, že se Ministerstvo zemědělství rozhodne pro druhou možnost, předkládáme v další kapitole těchto připomínek konkrétní návrhy na doplnění.

Nevyvážené zpracování témat

Důsledkem koncepčního přístupu je návrh PHP poněkud nevyvážený v přístupu k různým tématům. Některá řeší do technických podrobností: navrhuje třeba územní ochranu desítek konkrétních lokalit možných budoucích přehrad, včetně podrobného vyčíslení kót a rozlohy chráněné plochy. Jinde se omezuje na vágní cíle a záměry – třeba: „Zvyšovat diverzitu... obnovou mokřadů“ (str. 39–40).

Hnutí DUHA proto doporučuje vybrané problémové okruhy rozpracovat do konkrétnějších, termínovaných záměrů. Určitě by mezi takové projekty, jež zaslouží do PHP výslovně uvést, měly patřit:

- Podrobnými studii zhodnotit retenční a retardační kapacitu zemědělských i lesních půd s různým režimem obhospodařování i dopady případné realizace protierozních a revitalizačních opatření.
- Kvantifikovat kapacitu konkrétních projektů obnovitelných řízených i přirozených rozlivů na tocích různé velikosti využitelných při protipovodňové ochraně a efektivní z nich navrhnout k realizaci.
- Legislativními změnami vyřešit rozpor mezi ochranou vodních toků jako přírodního fenoménu – zejména ve zvláště chráněných územích nebo územním systému ekologické stability – a povinností správce toku ty samé toky udržovat upravené podle zákona o vodách.
- Zhodnotit ekonomické implikace převodu lesních porostů (státních lesů) v dvacetimetrovém pásu podél všech vodních toků do lesů zvláštního určení a analogického zatravnění desetimetrových pásů orné půdy; na základě této analýzy připravit návrh opatření.
- Připravit reformu lesní legislativy, která by zajistila postupné zvyšování retenční schopnosti lesních porostů, včetně zalesněných niv.
- Připravit plošný program výkupu soukromých nemovitostí v inundačním území a v místech předpokládané obnovy řízené inundace s výslovným cílem vytvářet zde plochy pro rozlivy a obnovu přirozené dynamiky niv a vodních toků coby ochranu před povodněmi.

Hnutí DUHA je připraveno na rozpracování spolupracovat a podávat konkrétní návrhy.

Odsouvání péče o krajinu do dlouhodobých záměrů

Návrh PHP se navíc v krátko- a střednědobé perspektivě věnuje především technickým opatřením, zatímco důležité projekty netechnického charakteru vesměs odsouvá mezi dlouhodobé záměry.

Například zatímco už na roky 2007-2010 plán požaduje „investorsky připravit a realizovat stavby protipovodňové ochrany zahrnuté do II. etapy programu MZe ČR „Prevence před povodněmi““ (str. 34), zároveň plánuje „[v] dlouhodobém horizontu obnovovat ekohydrologické vztahy vodních toků a jejich niv“ (str. 28).

Přitom řada konkrétních projektů zaměřených na vytváření prostoru pro přirozené rozlivy, revitalizace toků, obnovy rozptýlené zeleně či mokřadů a dalších může být a bude realizována už v nejbližších letech. Jejich význam pro některá území – zejména coby ochrany před lokálními povodněmi – může být enormní.

Navrhovaný PHP tak vytváří tlak na rychlou, jednostrannou aplikaci technických řešení. Zároveň netechnickým programům přisuzuje postavení jakési dlouhodobé vize, kterou se stát nyní seriózně zabývat nebude. V důsledku tak přirozeně snižuje pozornost jim věnovanou i kapacitu a zdroje do nich investované.

Řešení koncepčních problémů

Příčina těchto problémů je evidentní – a celkem pochopitelná. Návrhy konkrétních technických projektů jsou na stole, často už desítky let. Míra připravenosti netechnických záměrů je daleko slabší, jde spíše o zpracování dílčích území nebo konceptů.

Ovšem to není důvod k rezignaci: PHP nemůže vsadit jen na jeden typ řešení prostě proto, že je nyní rozpracovanější. Mohlo by se tak stát, že vláda bude investovat do zbytečně drahých nebo málo účinných projektů prostě jen proto, že shodou okolností (respektive z historických důvodů) byly předem připraveny právě tyto a nikoli jiné.

Hnutí DUHA proto doporučuje – namísto stanovení konkrétních technických projektů na jedné straně a vágních poznámek o netechnických řešeních coby dlouhodobém konceptu na straně druhé – následující řešení:

- Koncepčně neřešit konkrétní záměry v PHP. Plán by však měl výslovně stanovit, že budou zpracovány komplexní studie pro jednotlivá povodí, jež posoudí potenciál jednotlivých technických a netechnických opatření i úprav zvyšujících retenci širší krajiny. Na jejich základě by pak byly schváleny integrované plány jednotlivých povodí s mixem konkrétních projektů. Výběr opatření by měl sledovat tři hlavní kritéria: věcnou efektivnost (účinnost), ekonomickou efektivnost (relativní náklady) a nezhoršování stavu vodních útvarů, respektive jeho zlepšování.
- Vypustit proto z PHP konkrétní záměry technických opatření a řešit je až ve studiích a plánech konkrétních povodí, po analýze potřebnosti jednotlivých projektů v kontextu dalších opatření.
- Naopak popsat v PHP naznačenou proceduru přípravy a rozhodování o dílčích záměrech.

- Poněkud podrobněji rozpracovat typy opatření netechnického charakteru (ale nikoli konkrétní projekty) a plošná opatření (například legislativní změny).

Podrobněji jednotlivé prvky tohoto koncepčního řešení diskutujeme v konkrétních připomínkách k jednotlivým bodům PHP níže.

4. Konkrétní připomínky k vybraným bodům

V této kapitole komentujeme vybrané konkrétní body nebo problémové okruhy navrženého plánu.

Zároveň připomínáme, že v kapitole 3 výše je uvedeno několik návrhů zcela nových opatření (tj. nikoli připomínky k už připraveným bodům návrhu PHP, nýbrž doporučení na jeho doplnění).

Revitalizace vodních toků a niv

Návrh PHP obsahuje řadu progresivních konceptů, které počítají s revitalizací vodních toků a niv coby prostředku k ochraně před povodněmi, zvýšení kvality vody i obnově biologické diverzity. Hnutí DUHA silně podporuje zařazení těchto cílů a přístupů, byť třeba v obecné formě.

V některých případech se ovšem PHP omezuje na vágní formulaci cílů, aniž by navrhoval potřebná opatření či typy činností. Některé vybrané body proto doporučujeme doplnit či rozpracovat (podtržený text navrhujeme doplnit do příslušných bodů PHP):

- PHP žádá: „*Podporovat nenarušování morfologie a ekologických parametrů toků při stavební činnosti a údržbě vodních toků.*“ (str. 30) Podle názoru Hnutí DUHA je nezbytné tento bod doplnit konkrétním úkolem: provést analýzu nezbytných legislativních změn a předložit návrh komplexní novely relevantních předpisů do konce roku 2008.
- Návrh PHP požaduje „*[p]rovéřit u existujících nádrží možnost realizace přímé dotace vody v době jejího přebytku v nádrži do kolektorů podzemních vod využívaných nebo plánovaných pro využití odběrů podzemních vod*“ (str. 40). Takové opatření ovšem nemusí být omezeno výhradně na nádrže: vhodná opatření by mohla podporovat infiltraci do podzemní vody rovněž v nivách s částečným účinkem protipovodňovým a výrazným při prevenci such a kolísání průtoků. Doporučujeme, aby PHP požadoval zaměření výzkumu rovněž na toto téma: prověřit možnosti obnovy přirozené infiltrace zóny v nivách regulovaných řek a povodích pahorkatin a hornatin, včetně možných managementových opatření a návrhu první sady konkrétních projektů.
- Plán rovněž navrhuje: „*Zlepšovat morfologický, ekologický i estetický stav vodních toků přírodě blízkými opatřeními.*“ (str. 28). Doporučujeme tento záměr doplnit: zavést nový komplexní program pro biologicko-vodohospodářské revitalizace toků v intravilánech se zdůrazněnou estetickou funkcí (od roku 2008).
- Podle PHP je potřebné „*[z]lepšovat průchodnost vodních toků pro ryby a další vodní živočichy a podporovat tvorbu přirozených rybích společenstev, vytvářet jim přirozené prostory vhodné pro rozmnožování a vývoj plůdku*“ (str. 28) Navrhujeme tento bod doplnit: Provést zprůchodnění příčných staveb na vybraných tocích realizací Akčního plánu stavby rybích přechodů (zpracovaného podle prioritního úkolu 5.1.3.3 Státního programu ochrany přírody a krajiny) do roku 2010; během roku 2007 zpracovat aktualizovanou verzi tohoto plánu na období platnosti plánů povodí.
- Navrhovaný plán požaduje: „*V dlouhodobém horizontu obnovovat ekohydrologické vztahy vodních toků a jejich niv.*“ (str. 28). Hnutí DUHA doporučuje tento bod rozšířit o formulaci: Proto komplexním programem kombinujícím legislativní a dotační tituly zajistit převedení orné půdy v záplavových územích na trvalé travní porosty les nebo

mokřady do roku 2020, v návaznosti na schválený Státní program ochrany přírody a krajiny (priorita 5.1.1.4.).

- Podle PHP je nezbytné změnit „ustanovení lesního zákona, týkající se hrazení bystřín“ (str. 36) – bez bližší specifikace této úpravy. Navrhujeme doplnit: tak, že bude podporována přirozená dynamika lesních toků a hrazení bude soustředěno na periodicky protékané strže. Je nezbytné podporovat prioritní revitalizační akce s protipovodňovým a protierozním účinkem, které zlepšují morfologický stav lesních vodních toků a nezhoršují jejich průchodnost.
- V kapitole D.2.1.1 plán požaduje finančně podporovat „úpravy vodohospodářských meliorací pozemků“ (str. 39). Doporučujeme tento bod doplnit: a rušení nevhodných odvodňovacích systémů v CHOPAV a zvláště chráněných územích.
- Mezi prioritami výzkumu k lepší ochraně před účinky sucha je navržen i „výzkum ‚měkkých‘ opatření na zvyšování retenční kapacity krajiny“ (str. 40). Hnutí DUHA doporučuje tento bod rozvést podrobnější specifikací: zejména vyhodnotit vliv systémů větrolamů a lesních pásů v otevřené krajině na vodní režim, sycení mělké zvodně v nivách přirozených a regulovaných vodních toků a význam prameništích mokřadů a rašelinišť v prevenci sucha.
- V kapitole D.3.5 (str. 42-43) doporučujeme doplnit: Cíleně zahájit spolupráci se státy, které využívají možností k rozšiřování prostoru pro přirozené rozlivy (Německo, Francie aj.), k přebírání praktických a technických zkušeností s projekty.

Opatření v širší krajině

Prakticky totéž platí pro opatření v širší krajině, která mají vliv na kvalitu vod, stav vodních toků a průběh povodní. Konkrétně navrhujeme doplnit následující (podtržený text navrhujeme doplnit do příslušných bodů PHP):

- Navržený PHP doporučuje: „Na základě výstupu komplexních pozemkových úprav sledovat návrhy technických opatření protierozního charakteru...“ (str. 39). Navrhujeme doplnit: tak, aby v době platnosti plánů povodí bylo realizováno 80 % vodohospodářských akcí ve schválených projektech KPÚ.
- Návrh požaduje „[d]o roku 2010 ověřit možnost novelizovat zákon č. 289/1995 Sb., o lesích, v oblastech vymezování hydrologicky citlivých lesních území a návazně oblastí z hlediska cílené podpory způsobů hospodaření.“ (str. 29) Rozsáhlá reforma lesního zákona se ovšem připravuje už na podstatně bližší dobu, pravděpodobně roky 2007–2008. Doporučujeme proto změnit formulaci tak, aby potřebné návrhy byly připraveny už k této novele a aby se tempo práce na nich a na reformě samotné sladilo.
- PHP obecně požaduje zavést opatření, jež zajistí „diferenciaci struktury a textury lesních porostů a zlepšování druhové a věkové skladby lesa směrem k přirozené druhové a věkové skladbě lesa“ (str. 31). Blíže je však nespecifikuje. Hnutí DUHA doporučuje doplnit následující konkrétní opatření: zvýšit v lesním zákoně požadovaný podíl přirozené druhové skladby na obnově, vyloučit holosečnou těžbu na ploše přes 0,3 ha a stanovit minimální počet stromů na hektar k ponechávání k zestárnutí a zetlení; stanovit obnovu v přirozené druhové skladbě, vyloučení holosečné těžby na ploše přes 0,3 ha a ponechávání stanoveného počtu stromů na hektar porostu k zestárnutí a zetlení nad rámec zákonných povinností za podmínky pro udělování lesnických dotací (Program rozvoje venkova, OP Životní prostředí aj.).

- Návrh plánu ovšem podobné opatření výslovně požaduje rovněž v relevantní kapitole o legislativních úpravách (kap. D.2.1.3, str. 36): *"Upřednostnit diferenciaci struktury a textury lesních porostů a zlepšování druhové skladby lesa, omezení holosečí, podporu přirozené obnovy lesních porostů."* Navrhujeme tento bod specifikovat, tj. do textu tohoto bodu výslovně doplnit: omezení holosečí pod limit 0,3 hektaru, zlepšování druhové skladby lesa nad úroveň v současné obnově, diferenciaci struktury a textury porostů stanovením povinnosti ponechávat minimální počet stromů na hektar k zestárnutí a zetlení.
- Záměr *„[z]ařazovat lesy v záplavových územích do kategorie lesů zvláštního určení“* (str. 36) může v důsledku vést k podstatnému zlepšení odtokových poměrů v zalesněných nivách. Doporučujeme ovšem změnit vymezení na: lesy podél vodních toků. Některé lesní porosty, jež leží v bezprostředním sousedství toku, ale nikoli přímo v nivě (například na prudkých svazích nad korytem), rovněž zásadní měrou ovlivňují průtoky.
- Zároveň doporučujeme doplnit bod: V pramenných oblastech vyjmout státní lesy na podmáčených půdách z běžného obhospodařování (které je málo rentabilní), ustavit lesy zvláštního určení podél horních úseků lesních vodních toků (toky 1. a 2. řádu), určit režim hospodaření v nich (na státních pozemcích povinně coby realizace veřejného zájmu, v soukromých a obecních lesích s podporou dotačních programů – platby na WFD v Programu rozvoje venkova – opatření II.1.2.2), zpracovat program opatření na obnovu pramenných oblastí na zemědělské půdě.
- Důležitou prioritou je *"v součinnosti územního plánování a procesu pozemkových úprav vytvářet na základě výsledků studií odtokových poměrů podmínky pro vymezování území určených k rozlivu povodní a obnovovat tak přirozenou transformaci povodňových průtoků"* (str. 22) a v té souvislosti *"postupně zvyšovat podpůrné finanční zdroje státu a krajů ve prospěch... pozemkových úprav přírodě blízkým způsobem"* (str. 33, viz též poznámky na str. 39 v kap. D.2.2.1 a D.2.2.2). Podobně na str. 40 návrh PHP požaduje *"[k]omplexními pozemkovými úpravami sledovat řešení vhodné velikosti a tvaru půdních bloků se záměrem snižovat rychlost a množství mechanického transportu povrchové odtékající vody"*. Podle tabulky na str. 46 se na tyto záměry počítá s 0,4 miliardy korun z evropských fondů. Aby tyto body mohly být splněny, je nezbytné v relevantních dokumentech (Program rozvoje venkova, OP Životní prostředí) mezi cíle a přijatelná opatření pozemkových úprav (opatření I.1.4 v PRV, respektive 6.3 a 6.4 v OP ŽP) výslovně zařadit tyto body: zvyšování retence krajiny, obnova mokřadů, obnova přirozených rozlivů, revitalizace vodních toků. PHP by to měl explicitně požadovat.

Technická opatření

Hnutí DUHA považuje za nezbytné provést některá technická opatření k ochraně před povodněmi. Není realisticky možné se spoléhat výhradně na vyšší retenci krajiny a netechnické projekty typu přirozených rozlivů.

Nicméně ne každý připravený či zvažovaný projekt je efektivní a přijatelný. Návrh PHP požaduje: *"V období let 2007 až 2010...investorsky připravit a realizovat stavby protipovodňové ochrany zahrnuté do II. etapy programu MZe ČR 'Prevence před povodněmi'"* (str. 34). Hnutí DUHA za prvé považuje za zcela nepřijatelné, aby vládní dokument předjímal realizaci projektů dříve, než budou podrobeny posouzení ekologických dopadů podle platné legislativy a než budou vyřešeny vlastnické vztahy i další zákonné povinnosti (například stavební povolení). Za druhé doporučujeme jednotlivé projekty před postoupením ke schvalovacím procedurám podrobit analýzám, které ověří, zda:

- odpovídají trendům uplatňovaným v PHP;
- jsou dostatečně efektivní ve srovnání s alternativami;
- jsou přijatelné z hlediska ochrany a zvyšování biologické diverzity i zachování či obnovy přírodního stavu vodních útvarů.

PHP by proto neměl a priori rozhodovat o provedení projektů, nýbrž stanovit tuto obecnou proceduru jejich posuzování.

Územní ochrana zvažovaných děl

Patrně nejkontroverznějším bodem PHP, který přirozeně vzbudil silnou pozornost v řadě obcí, je požadavek „[ú]zemně hájit lokality vhodné pro akumulaci povrchových vod podle přílohy č. 4...využitím institutu 'územní rezervy' podle nového stavebního zákona“ (str. 40). Příloha 4 jmenuje celkem 205 konkrétních lokalit a upřesňuje jejich hladinové kóty i rozlohu chráněného území (tj. v zásadě budoucí zaplavené plochy).

Takové řešení je silně kontroverzní ze dvou důvodů.

Především ovlivní život v desítkách obcí. Vyhlášení územní ochrany neznamená nezbytně zelenou pro všechny vyjmenované projekty. Řada z nich patrně nebude nikdy realizována už jen z finančních důvodů. Případná výstavba by ve většině případů přišla na pořad až za několik desítek let. Avšak už samo vyhlášení územní ochrany (viz § 36 nového stavebního zákona) – tedy prakticky stavební uzávěry – má významné ekonomické a společenské dopady na postižené obce. Brání větším investicím a rozvoji, vytváří stigma bezperspektivního místa.

Problém tedy představuje už sama územní ochrana – nikoli jen samotná případná stavba.

Stát poměrně banálním rozhodnutím, které považuje za víceméně formální, prakticky jen pro jistotu vážně ovlivní životy tisíců lidí.

Hnutí DUHA považuje za nepřijatelné, aby stát bez důkladné analýzy jednotlivých projektů takový paušální krok provedl.

Přitom stát paradoxně není schopen v PHP dotčeným obcím jednoznačně vysvětlit, z jakého důvodu má být ta která lokalita územně hájena – je důvodem protipovodňová ochrana, zásoba pitné vody, akumulace vody pro závlahy? Navržený seznam tak působí dojmem, že jde pouze o výběr všech vhodných profilů v území, kde by byla technicky možná a z nějakého důvodu příhodná akumulace povrchových vod. Je naprosto nepřijatelné, aby formou územní rezervy bylo drasticky a přitom plošně zasahováno do života všech takových míst, bez řádného posouzení smysluplnosti konkrétních lokalit.

Za druhé některé z vyjmenovaných projektů představují vážné problémy pro ochranu přírody a krajiny, protože jejich případná realizace by vedla k likvidaci unikátních společenstev a biotopů řady vážně ohrožených druhů. Na seznamu jsou například vodní dílo Skryje, které by zaplavilo kaňon Berounky v jádrové části CHKO Křivoklátsko – biosférické rezervaci UNESCO – nebo projekt Býčí skála v NP Podyjí. Vyhlášení územní ochrany tyto záměry a priori částečně legitimizuje, aniž by proběhla potřebná analýza těchto projektů a jejich přijatelnosti. Přitom pro stát by nemělo být zásadním problémem učinit opak: předem anoncovat, že případné problémy (zajištění pitné vody, ochranu před povodněmi aj.) hodlá řešit jinak než obětováním některých z nejcennějších přírodních území v zemi.

Hnutí DUHA proto doporučuje:

- Z PHP zcela vypustit seznam konkrétních projektů a řešit je v integrovaných plánech jednotlivých povodí v rámci mixu technických a netechnických opatření, na základě komplexních studií srovnávajících potenciál a efektivnost různých řešení a také posouzení přínosů, dopadů a potřebnosti jednotlivých projektů. Plán hlavních povodí by měl tento postup výslovně stanovit.
- Ochranu potenciálních staveb neřešit nadměrným institutem územní rezervy. Alternativou může být postup prohlášení příslušných oblastí za CHOPAV. PHP by měl princip řešení (tedy formální mechanismus zajištění ochrany) stanovit plošně pro celou Českou republiku, aniž by však rozhodoval o dílčích projektech.